

УДК 657-051:159.944.4

DOI: 10.60022/2(8)-13S

Фатенок-Ткачук Алла Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Fatenok-Tkachuk Alla

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation

Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6200-4873

Фатенок Оксана Олександрівна

вчитель вищої категорії, вчитель математики, підприємництва і фінансової грамотності

Комуніальний заклад загальної середньої освіти

«Луцький ліцей № 1 Луцької міської ради», Україна

Fatenok Oksana

Teacher of the highest category, Teacher of mathematics, entrepreneurship and financial literacy

Municipal institution of general secondary education

«Lutsk Lyceum 1 of the Lutsk City Council», Ukraine

ORCID: 0009-0005-1416-2080

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Анотація. Стресостійкість є важливою рисою фахівця з обліку та оподаткування. Війна, хвилювання за життя близьких, підвищений рівень відповідальності за всі операції, що здійснюються на підприємстві, додаткова кримінальна відповідальність за махінації, що можуть здійснюватися без відома бухгалтера, великий обсяг роботи, постійні перевірки фіскальних органів, не сприяють психологічному здоров'ю. Робота бухгалтера є основою соціально відповідального бізнесу у контексті своєчасності сплати податків, фінансового супроводу всіх господарських операцій підприємства, мотивування працівників та формування засад відповідальності перед зовнішніми стейкхолдерами та громадами. Саме це зумовлює актуальність дослідження. У статті висвітлено сутнісні характеристики психологічної стійкості та виокремлено характерні риси професії бухгалтер. Досліджено особливості емоційного інтелекту бухгалтера та виокремити сфери його дії. Сформовано методичні рекомендації забезпечення сприятливого психологічного клімату в колективі головним бухгалтером.

Ключові слова: психологічна стійкість, фахівець з обліку і оподаткування, саморегулювання, стресостійкість бухгалтера.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ENSURING PSYCHOLOGICAL STABILITY OF ACCOUNTING AND TAXATION SPECIALISTS

Abstract. Stress resistance is an important trait of an accounting and taxation specialist. Adverse environmental conditions create situations that psychologically resilient individuals can resolve. War, worries about the lives of loved ones, an increased level of responsibility for all operations carried out at the enterprise, additional criminal liability for fraud that can be carried out without the accountant's knowledge, a large amount of work, and constant inspections by fiscal authorities are not conducive to psychological health. The work of an accountant is the basis of socially responsible business in the context of timely tax payment, financial support of all business operations of the enterprise, motivation of employees and formation of principles of responsibility to external stakeholders and communities. This is what determines the relevance of the study.

The purpose of the article is to substantiate and improve the methodological support of measures aimed at the psychological stability of an accounting and taxation specialist.

The work uses both traditional general scientific and special research methods: generalization, comparison, analysis and synthesis - to clarify the essential characteristics of psychological resilience; analytical grouping, tabular analysis.

The article highlights the essential characteristics of psychological resilience and identifies the characteristic features of the accountant's profession. The features of the accountant's emotional intelligence are studied and the areas of its action are identified. A set of factors related to personal characteristics and the social environment are identified and systematized. Methodological recommendations for ensuring a favorable psychological climate in the team of the chief accountant have been formed. Attention is focused on the methodological principles of self-management, self-regulation and training of psychological resilience of an accounting and taxation specialist.

The author emphasizes that the development of emotional intelligence will contribute to the development of an accountant in professional activities. Preservation of the personal status, personal capabilities, and self-esteem of an accountant is the leading motive for the social behavior of team members.

Keywords: *psychological resilience, accounting and taxation specialist, stress resistance of an accountant.*

Постановка проблеми. Власники та керівництво підприємств з одного боку та зміни умов зовнішнього середовища висувають нові вимоги до компетенцій та навичок фахівців з обліку та оподаткування. Сталість розвитку потребує соціальної відповідальності не лише на етапах формування взаємовідносин між найманими працівниками та власниками але й перед суспільством та державою. Всі заходи для досягнення цих завдань потребують інформативного забезпечення та контролю зі сторони працівників обліково-аналітичних структурних підрозділів.

Крім того сьогодні надзвичайним психологічним подразником для людини та суспільства є війна. Стабільність, що панувала до початку російського вторгнення не лише сприяла вилученню рахунків надзвичайних витрат, але й не спонукала формуванню імунітету від стресових ситуацій, що спричиняють бойові дії. Ідентифікування та оволодіння практиками спокійного сприйняття ситуації дадуть можливість зберегти фізичне здоров'я та душевну рівновагу власну, і тих, хто перебуває поруч. Стресові ситуації, що виникають у повсякденній роботі бухгалтера посилюються у зв'язку з форсмажорними обставинами, які мають вплив на всі бізнес-процеси підприємства. Тому дослідження інструментів та практик забезпечення психологічної стійкості фахівців з обліку та оподаткування є особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади забезпечення психологічної стійкості та практичні практики стресостійкості й формуванню емоційного інтелекту фахівців обліку та оподаткування у період війни у своїх наукових працях досліджували як зарубіжні так і вітчизняні вчені, а саме: Н. Алюшина [1], О. Кравченко, Ю. Кравченко [6], І. В. Цвірінько [12], О. В. Шелестова [13], Ф. Шмідт [19].

Окремі автори досліджували інструменти досягнення психологічної стійкості через підвищення самооцінки. Бек А. [4] висвітлює концепції внутрішнього діалогу, самокритики та афірмацій. Бандура А. [3] у своїй роботі зосереджує свою увагу на ролі дії, досягнень та самоефективності. Селігман М. [11] розкриває важливість позитивного мислення та фокусу на якостях. Роджерс К. [9] наголошує на автентичності, прийнятті себе та вірності собі.

Проте, не зважаючи на велику кількість наукових праць з дослідження питань психологічної стійкості, залишаються недостатньо дослідженими методичні аспекти забезпечення психологічного здоров'я окремих видів діяльності.

Метою статті є обґрунтування та удосконалення методичного забезпечення заходів у напрямку психологічної стійкості фахівця з обліку та оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Робота бухгалтера є основою соціально відповідального бізнесу у контексті своєчасності сплати податків, фінансового супроводу всіх господарських операцій підприємства, мотивування працівників та формування засад відповідальності перед зовнішніми стейкхолдерами та громадами. Війна, хвилювання за життя близьких, підвищений рівень відповідальності за всі операції, що здійснюються на підприємстві, додаткова кримінальна відповідальність за махінації, що можуть здійснюватися без відома бухгалтера, великий обсяг роботи, постійні перевірки фіскальних органів, не сприяють психологічному здоров'ю.

У житті людини психологічна стійкість представляється здібностями, уміннями й навичками

адаптовано реагувати на тривалі навантаження, утримувати рівний, спокійний настрій. Психологічна стійкість дозволяє вчасно реагувати на виникаючі складнощі, часті зміни шляхом оптимального зниження страху, тривоги, напруги у всіх сферах життєдіяльності.

Психологічна стійкість – здатність особистості до урівноваженості, супротиву, змоги протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігати здоров'я і працездатність у різних випробуваннях [8].

Психологічна стійкість (резильєнтність) – це спроможність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи, відновлюючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність та ріст, соціальні зв'язки [10].

Можна виокремити такі складові психологічної стійкості: цінності (знати сенс свого життя та своє покликання; ефективна дія (діяти з надією згідно з цінностями); корисне мислення (здатність сприйняти ситуацію); взаємопідтримка та ефективна співдія (об'єднання з іншими задля подолання труднощів).

Відсутність мотивації до самопізнання, саморегулювання і саморозвитку створює основу для ослаблення психічної стійкості, а потім і до хвороб. Відсутність відповідної психологічної компетентності бухгалтера може бути причиною того, що людина не усвідомлює зв'язку між емоційним дискомфортом, який поглиблюється, дисгармонією особистості й соматичним розладом.

Психічну стійкість варто розуміти як помірність, рівновагу сталості й мінливості особистості. Тобто сталість головних життєвих принципів і цілей, домінуючих мотивів, способів поведінки, реагування в типових ситуаціях. Мінливість виявляється в динаміці мотивів, появі нових способів поведінки, пошуку нових способів діяльності, виробленні нових форм реагування на ситуації.

Працівники обліково-аналітичних служб перебувають у постійній міжособистісній взаємодії, залучені у багато соціальних зв'язків, мають достатньо високу впливовість. Останнє може порушити необхідну особистісну автономність, незалежність у виборі форми поведінки, цілей і стилю діяльності, способу життя, перешкодити відчувати своє «Я».

Не менш важливе для збереження врівноваженого стану є психологічно здорове робоче середовище – це здорове та безпечне середовище, яке сприяє продуктивній роботі, особистісному зростанню, психічному і фізичному добробуту працівників.

Психологічна безпека – це основний інгредієнт щасливих трудових колективів. У таких командах працівники раніше висловлюють занепокоєння і стійкіші до змін, спричинених зовнішніми загрозами чи небезпеками, як-от COVID-19 і війна [15].

Формування й підтримка психологічно безпечного робочого середовища – це більше про запобігання проблемам, ніж про те, як їх владнати. Це більше проактивний підхід, а не реактивне фрагментарне рішення. Саме тому психосоціальна підтримка на робочому місці передбачає формування політики «відкритих дверей» із дотриманням принципу конфіденційності. Психологічно безпечне робоче середовище надає можливість для керівників завчасно діяти та вносити корективи, щоб запобігти психосоціальним та іншим професійним ризикам або мінімізувати їх.

З точки зору професійного становлення бухгалтера, можна виокремити якості особистості, що сприятимуть розвитку та підвищуватимуть самооцінку. До них можна віднести такі, як: високий рівень математичних здібностей; здатність до аналізу, синтезу, узагальнення отриманої інформації; розвиток концентрації, стійкості і переключення уваги; хороші мнемонічні здібності (розвиток короткочасної і довгострокової пам'яті); здатність тривалий час займатися одноманітним видом роботи (схильність до роботи з документами і цифрами); висока стійкість; обізнаність у новітніх інформаційних технологіях; посидючість, терплячість, наполегливість, обов'язковість; педантизм в роботі, відповідальність, чесність, акуратність; справедливість; емоційно-психічна стійкість (здатність з самоконтролем) [17].

Якості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності – відсутність математичних і аналітичних здібностей; швидка стомлюваність; неухважність; відсутність схильності до роботи з цифрами; недисциплінованість; відсутність морально-етичних норм.

У досягненні успіху бухгалтеру необхідні ділові і професійні якості, різні методи і прийоми управлінської діяльності. З іншого боку, ніякі оцінки достовірності, надійності і достатності інформації, що генерується в системі обліку, не можуть бути зроблені без врахування людського фактора.

Людський фактор включає інтелектуальні та особистісні якості: знання, здібності, інтелект, емоційно-вольова сфера, характер. Ці якості є фундаментом, на якому будується професійна, управлінська компетентність бухгалтера та система навичок, що формує емоційний інтелект.

До емоційного інтелекту відносять особисті і соціальні аспекти загальних здібностей, здоровий

глузд і чутливість, вміння відчувати політичну і соціальну обстановку, справлятися зі стресом, приймати правильні рішення, керуючись раціональними міркуваннями та інтуїцією, свідомо будувати відносини з оточуючими, знаходити вигідні для себе компроміси і керувати своїми імпульсивними поривами. Всі ці напрямки безпосередньо пов'язані з бухгалтерської професією [18].

Належність бухгалтера до того чи іншого психологічного типу особистості може накладати деякі обмеження на що враховуються їм об'єкти

Інтелект є одним з найбільш суперечливих понять в психології і складається з поєднання аналітичного, творчого (здатності комбінувати області знань і пропонувати нові ідеї і підходи) і контекстуального мислення (здатності використовувати ці знання на практиці)

Дж. М. Стайн описує шість різновидів інтелекту [20]: вербальний – сфера слів: розмова, письмо, читання і слухання; візуальний – сфера зору і зорових образів; логічний – охоплює сферу міркувань, свідомо керованого мислення і деяких аспектів вирішення проблем; творчий – охоплює сферу оригінальності, новацій, осяянь і генерації нових ідей; фізичний – охоплює сферу тіла, координації, спритності і придбання фізичних навичок; емоційний – сфера як власних почуттів, так і почуттів інших людей, включаючи всі внутрішні і міжособистісні взаємозв'язку.

Науковці та практикуючі психологи, зауважують, що для забезпечення психологічної стійкості доцільно організацію системи бухгалтерського обліку на підприємстві розглядати з урахуванням психологічних особливостей бухгалтера, який здійснює обліково-аналітичну діяльність. Класифікація об'єктів бухгалтерського обліку в залежності від типів інтелекту бухгалтерів представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація об'єктів бухгалтерського обліку за типами інтелекту бухгалтерів

Активи	Тип інтелекту бухгалтера
Необоротні активи	Вербальний: охоплює сферу слів, розмова, письмо, читання, слухання
Фінансові інвестиції	Логічний: охоплює сферу міркувань, свідомо керованого мислення і деяких аспектів вирішення проблем
Відкладені податкові активи	
Основні засоби	Візуальний: охоплює сферу зору і зорових образів
Матеріальні цінності Грошові кошти	Фізичний: охоплює сферу тіла, координації, спритності, придбання фізичних навичок
Нематеріальні активи	Творчий: охоплює сферу оригінальності, новацій, осяянь, генерації нових
Кошти під час розрахунків (дебіторська заборгованість)	Емоційний: охоплює сферу як власних почуттів, так і почуттів інших людей, включаючи всі внутрішні і міжособистісні взаємозв'язку

Джерело: складено на основі [13]

Врахування особливостей інтелекту керівник більш ефективно розподілятиме обов'язки, що сприятиме і підтримку здорового психологічного клімату і підвищуватиме ефективність праці.

Коли у бухгалтера слабо розвинена одна або кілька сфер емоційної культури, це неминуче тягне проблеми. Вони можуть стосуватися відносин з колегами або родиною, внутрішнього відчуття власної непотрібності або виникнення різного роду страхів.

Більшість емоційних здібностей людини пов'язані з самоаналізом. Бухгалтеру, що розуміє свої почуття і емоції, легко їх контролювати, а відповідно, і управляти ними. У зв'язку з цим вдосконалення емоційного інтелекту неможливо без самоаналізу.

Крім того що бухгалтер (аудитор) повинен вміти аналізувати власну поведінку, він повинен навчитися аналізувати і реакцію оточуючих на себе і свої дії. Знання своєї поведінки і визначення негативної або позитивної реакції з боку інших людей на нього дозволяє людині ефективно самовдосконалюватися.

Збереження особистого статусу, особистісної спроможності, власної гідності бухгалтера є провідним мотивом соціальної поведінки членів колективу.

Знання себе, своїх можливостей, умінь може позитивно проявитися при високому рівні стимулів до роботи або високих вимогах середовища до бухгалтера. У цих випадках брак будь-яких здібностей для успішного здійснення конкретної діяльності врегульовується іншими здібностями або навичками та вмінням працювати. Цей компенсаторний механізм часто спрацьовує несвідомо, коли бухгалтер

(аудитор) набуває досвід роботи шляхом спроб та помилок. Але ефект може посилитися, якщо компенсація здійснюється усвідомлено на основі наявних знань про себе.

Слабкий розвиток професійної пам'яті може бути компенсовано вміло поставленою системою зовнішньої пам'яті: записники, щотижневі календарі, диктофони, раціональне розміщення документації.

Бухгалтер (аудитор), що володіє високим емоційним розвитком в даній області, викликає до себе довіру оточуючих, має почуття відповідальності, ефективно взаємодіє з іншими людьми і працює в команді.

Професіоналами можна вважати тих, хто діє соціально відповідально, навіть коли не отримує від цих вчинків особистої користі, діє спільно з іншими членами суспільства і на благо їм, приймає громадські правила поведінки і дотримується їх, живе в злагоді з совістю. Такий бухгалтер (аудитор) розуміє міру відповідальності за інших людей, тому може взяти на себе турботу про групу. Він чуйний і використовує свої таланти та потенціал не тільки для власної вигоди, але і на благо інших людей. Але такий стиль поведінки може теж впливати на психологічну стійкість через усвідомлення несправедливості світу та розуміння, що інші чинять інакше.

Ми ідентифікували взаємозв'язок між ключовими особистісними рисами бухгалтера (що становлять його психологічну стійкість) та їхніми наслідками їхньої присутності у професійній діяльності (що підтримують його ефективність та здоров'я) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Результати впливу особистісних рис бухгалтера на психологічну стійкість

Особистісні риси (Основа стійкості)	Наслідки та переваги (Підтримка стійкості)
1. Адаптивність	Оцінка та вирішення проблем: оцінює широке коло проблем, знаходить шляхи виходу зі скрутних ситуацій (робота/сім'я).
2. Розуміння реальності	Об'єктивна оцінка: бачить різницю між своїм поглядом та реальною ситуацією. Прагматичність: спирається на об'єктивні дані та факти, вміє їх інтерпретувати.
3. Гнучкість	Прийняття та швидка реакція: вміє перебудовувати думки, дії та почуття відповідно до ситуації, що змінюється. Відкритість: визнає помилки, відкритий до новаторства та свіжих ідей, визнає точку зору оточуючих.
4. Уміння вирішувати проблеми	Ефективне управління складнощами: здатність бачити назрілу складність, чітко її формулювати та втілювати ефективний план вирішення (включаючи етапи: ідентифікація, формулювання, пошук рішень, реалізація, оцінка).
5. Справлятися зі стресом (Стресостійкість)	Збереження здоров'я та незворушність: протистоїть стресу, не впадає в апатію. Ефективність: зберігає фізичне і душевне здоров'я, не допускає імпульсивності у вчинках, ефективно справляється з надскладними завданнями.

Джерело: складено авторами

Для відновлення або набуття стресостійкості, необхідно навчитися підбирати образ дій для роботи зі стресовою ситуацією, ставитися з оптимізмом до будь-яких змін і нововведень.

Бухгалтер (аудитор), що володіє переносимістю стресу, знає, що він в змозі вирішити проблеми, внутрішньо впевнений, що він, навіть якщо не в змозі управляти стресовою ситуацією, може якимось чином впливати на неї, не втрачаючи при цьому самовладання і позитивного погляду на життя.

Такий бухгалтер (аудитор) легше переносить різні кризи, він не дає негативним емоціям вибити себе з колії або загнати в депресивний стан. З будь-якої ситуації він перш за все шукає розумний вихід [21].

Для набуття навичок справляння з емоційними проявами необхідно застосовувати методики розслаблення: йога, цигун, класична музика, релаксація та ін. Вони дозволяють швидко зняти напругу і перейти до активних позитивних дій.

Факторами, що сприяють психологічній стійкості, можна вважати здатність людини сприймати майбутнє позитивно та відчуття щастя.

Характерними рисами оптимістичних людей можна вважати такі, як: не схильність до депресій, наявність сильної життєвої позиції, здатність не втрачати надію та шукати вихід із складної ситуації спираючись на свої можливості і досвід.

Психологи встановили якості, що відрізняють оптимістичних людей від песимістичних. Оптимістичні люди: вважають невдачі в житті тимчасовими; дивляться на невдачі як на окремі ситуації, а не як на злий рок, який переслідує їх; не беруть на себе всю провину за події, а розглядають і зовнішні причини.

Але найчастіше важливу роль в житті бухгалтера грає не одна сфера, а їх сукупність або психологічний компонент: мотивація, воля, установки, комунікабельність, вміння приймати рішення, вміння делегувати завдання і інші особистісні параметри. Усвідомлення цих компонент залежить від самооцінки особистості.

Ялда Л. А. Буряк В. К. виділяють напрямки підвищення самооцінки бухгалтера (аудитора) [15, 150–165]. Ми систематизували шляхи підвищення самооцінки та узагальнили інструменти їх досягнення (див. рис. 1).

В умовах воєнного стану важливо підтримувати внутрішню комунікацію у команді – незалежно від того, продовжують люди працювати, чи роботу призупинено. Регулярне спілкування дозволяє команді впоратися із стресом, отримати відчуття впевненості. Для кращого розуміння настроїв працівників важливий зворотній зв'язок. Із цією метою у НАДС ми, приміром, організували щоденні спільні онлайн наради, а впродовж дня – вузькі zoom-зустрічі з окремих питань [6].

Психологічна витривалість колективу зумовлена його емоційною рівновагою. Для її досягнення доцільно здійснювати такі заходи:

- підтримувати людей, пояснювати складні питання, окреслювати подальші кроки, проговорювати всі сценарії розвитку подій;
- залучати спільноту до генерації загальних рішень, що зменшуватиме імовірність панічно-депресивних настроїв. Адже кожен відчуває причетність до загальної справи;
- згуртовувати колектив навколо корпоративних цінностей – відповідальність, доброчесність, результативність, командний дух. Долучати колег до волонтерства та благодійних ініціатив.
- позитивно мислити та дякувати людям.

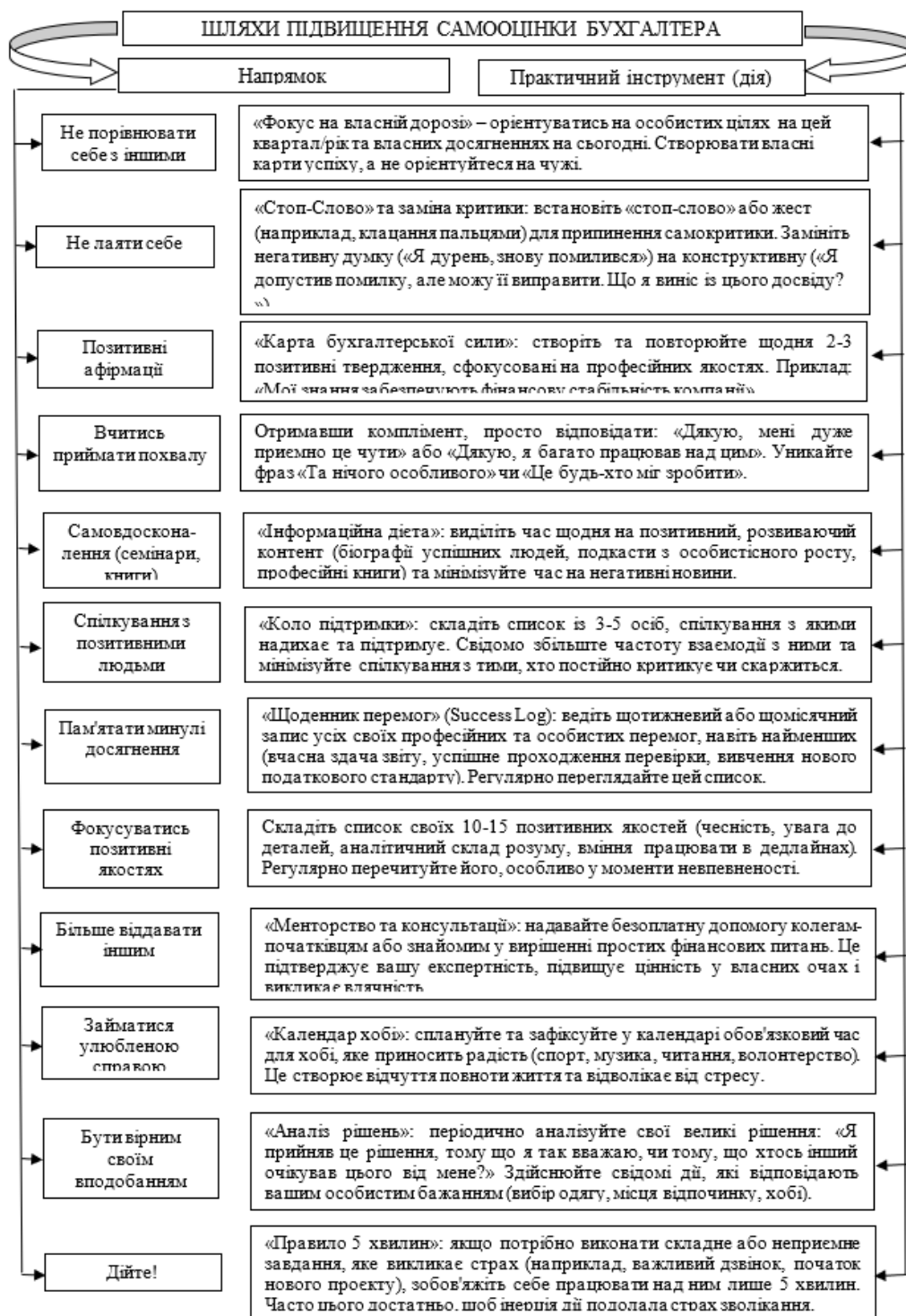

Рис. 1. Шляхи підвищення самооцінки задля психологічної стійкості
 Джерело: сформовано автором на основі джерел [3; 4; 5; 9; 12; 15; 21]

Психотерапевти вважають, що значимим у підтримуванні психологічної стійкості є настрій фахівця.

Настрій значною мірою зумовлений задоволеністю життям. Соціальний стан, професійна зайнятість, специфіка праці впливають на характеристики домінуючого настрою особистості. Основним чинником детермінації особливостей настрою є процес самореалізації особистості, його успішність, повнота розкриття потенціалів [5].

Підтримують настрій також: заняття улюбленою справою (хобі), удача, економія грошей,

відпочинок, симпатія співробітників. Особливо важливо доброзичливе спілкування з людьми, яких ми любимо і яким довіряємо.

У світі, який швидко змінюється, складні ситуації є повсякденною реальністю. І людям з розвинутою психологічною стійкістю легше впоратися з новими обставинами.

На думку Романчука О. психологічну стійкість можна тренувати. Складові такого тренування: пильнувати регулярне поповнення сил: сон, їжа, відпочинок, фізична активність, ресурсна соціальна активність, зв'язок з цінностями та інше; добре відчувати себе і регулювати свій темп: розподіляти свої навантаження, чергувати пропорційно роботу і відпочинок, формувати та підтримувати самоцінність; мінімізувати марні витрати енергії: перегляньте свої дії, відкиньте зайві, не метушіться, тихо й гармонійно намагайтеся йти вперед [7].

Таким чином фахівець з обліку та оподаткування підготує себе до переживання труднощів, зможе прогнозувати та планувати, робити вибір, а не зупиняти життя або ставити його на паузу.

Висновки. В умовах суцільного стресу психологічна стійкість є обов'язковим фактором ефективної роботи фахівця з обліку та оподаткування. Здатність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність, в деякій мірі, рятуватиме не лише професійну цінність але й життя.

Врахування факторів особистісних особливостей та соціального середовища сприятимуть психологічній стійкості як особистості бухгалтера та стабільності фінансово-облікового колективу.

Розвиток емоційного інтелекту сприятиме розвитку бухгалтера і в професійній діяльності. Бухгалтеру, що розуміє свої почуття і емоції, легко їх контролювати, а відповідно, і управляти ними.

Крім того що бухгалтер (аудитор) повинен вміти аналізувати власну поведінку, він повинен навчитися аналізувати і реакцію оточуючих на себе і свої дії. Знання своєї поведінки і визначення негативної або позитивної реакції з боку інших людей на нього дозволяє людині ефективно самовдосконалюватися та знайти внутрішній баланс.

Література

1. Алюшина Н. Психологія війни. Як знайти сили і не втратити здоровий глузд. LB.ua дорослий погляд на світ. URL: https://lb.ua/blog/natalia_aliiushyna/512605_psihologiya_viyini_yak_znayti_sili_i.html (дата звернення: 31.10.2025).
2. Бакаленко О. А. Взаємовплив емоційних та розумових процесів: теоретико психологічні підходи. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія*. Харків, 2020. № 35. С. 13-21.
3. Бандура А. Теорія соціального навчання : [пер. з англ.]. Київ : Основа, 2020. 300 с.
4. Бек А. Т. Когнітивна терапія і емоційні розлади : [пер. з англ.]. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 304 с.
5. Іваненко, О. В. Психологічні аспекти підвищення самооцінки у фінансовій діяльності. *Економічний вісник*. 2022. Вип. 5 (120). С. 145–152.
6. Кравченко О., Кравченко Ю. Інвестиція в майбутнє: розвиток та утримання талановитих працівників. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. С. 102–108.8
7. Пономарьова О. М., Мельник І. С. Самооцінка та її місце у структурі особистості бухгалтера-аудитора. *Проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 273–278.
8. Про затвердження Порядку здійснення психологічного забезпечення службової діяльності в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України та Переліку психологічних протипоказань, наявність яких унеможливує проходження військової служби за контрактом (навчання) в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України : наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України № 683 від 02.11.2016. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM055412>
9. Роджерс К. Становлення особистості. Погляд на психотерапію [пер. з англ.]. Київ : НІКА-Центр, 2004. 384 с.
10. Романчук О. Психологічна стійкість у часи війни: індивідуальний та національний вимір. Інститут психічного здоров'я УКУ. 2022. URL: <https://surl.li/zuwnct> (дата звернення: 31.10.2025).
11. Селігман М. Е. П. Справжнє щастя. Нова позитивна психологія. [пер. з англ.]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 352 с.
12. Цвірінько І. В. Психологічні аспекти розвитку інтелекту в професійній діяльності бухгалтера. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини*

та світове господарство. Ужгород, 2012. Вип. 40. Ч. 1. С. 222–226.

13. Шелестова О. В., Харенко В. Є., Цюра О. В. Проблема профдобору кадрів до бухгалтерської діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2025. Вип. 1. URL: <https://surl.li/uklstk> (дата звернення: 31.10.2025).

14. Що означає поняття «психологічна безпека» на робочому місці? Центральнo-Західне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці. *Кадровик*. 24.05.2023. URL: <https://zt.dsp.gov.ua/news/shcho-oznachaie-poniattia-psykholohichna-bezpeka-na-robochomu-mistsi-2/> (дата звернення 28.10.2025).

15. Ялда, Л. А., Буряк В. К. Психологічні аспекти підвищення самооцінки фахівців обліку та аудиту. / *Бухгалтерський облік: проблеми, теорія, практика : монографія*. Київ : Центр учбової літератури, 2013. С. 150–165.

16. Boyle E. J., Schwarzbach H. R., Cooper E. A. The importance of emotional intelligence traits for auditors. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*. 2016. Vol. 12. No. 2. P. 151–166. URL: <https://ideas.repec.org/a/ids/ijaape/v12y2016i2p151-166.html> (дата звернення 28.10.2025).

17. Gray, A. K., Smith, L., & Jones, R. Differences in Emotional Intelligence between Auditors and Accounting Students: A Multidimensional Approach. *Business, Economics and Social Sciences International Journal (BESLI)*, 2023. URL: <https://besli.org/index.php/besli/article/view/89> (дата звернення 28.10.2025).

18. Sackett P.R., Zhang C., Berry C.M., Lievens F. Revisiting meta-analytic estimates of validity in personnel selection: Addressing systematic over-correction for restriction of range. *Journal of Applied Psychology*. 2022. № 107 (11). P. 2040.

19. Schmidt F.L., Oh I.S. Select on intelligence. *Principles of Organizational Behavior: The Handbook of Evidence-Based Management*. 2023. 3rd ed. P. 1–25.

20. Stein S. J., Book H. E. The EQ Edge: Emotional Intelligence and Your Success. 3rd ed. Mississauga, Ontario: John Wiley & Sons Canada, 2011. 384 p. URL: <https://surl.li/wmulop> (дата звернення 28.10.2025).

21. Washburn, M.F. (2022). Emotion and Thought: A motor theory of their relations. In: M.L. Reymert (ed.), *Feelings and emotions. The Wittenberg symposium*. (pp. 104-115). Worcester, MA: Clark University Press.

References

1. Aliushyna, N. (2023). Psykholohiia viiny. Yak znaity syly i ne vtratyty zdorovyї hlusd [Psychology of war. How to find strength and not lose sanity]. LB.ua doroslyi pohliad na svit. Retrieved from: https://lb.ua/blog/natalia_aliushyna/512605_psihologiya_viyi_yak_znayti_sili_i.html [in Ukrainian].

2. Bakalenko, O. A. (2020). Vzaïemovplyv emotsiïnykh ta rozumovykh protsesiv: teoretyko psykholohichni pidkhody [Interinfluence of emotional and mental processes: Theoretical and psychological approaches]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Serii: Psykholohiia – Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Series: Psychology. Kharkiv. 35. 13–21 [in Ukrainian].

3. Bandura, A. (2020). Teoriia sotsialnoho navchannia [Social learning theory]. Kyiv: Osnova. 300 p. [in Ukrainian].

4. Beck, A. T. (2021). Kohnityvna terapiia i emotsiini rozlady [Cognitive therapy and emotional disorders]. Kharkiv: Klub Simeïnoho Dozvillia. 304 p. [in Ukrainian].

5. Ivanenko, O. V. (2022). Psykholohichni aspekty pidvyshchennia samoostinky u finansovii diialnosti [Psychological aspects of self-esteem improvement in financial activities]. Ekonomichnyi visnyk – Economic Bulletin. 5 (120). 145–152 [in Ukrainian].

6. Kravchenko, O., & Kravchenko, Yu. (2024). Investytsiia v maibutnie: rozvytok ta utrymannia talanovytykh pratsivnykiv [Investment in the future: Development and retention of talented employees]. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society. 62. 102–108. [in Ukrainian].

7. Ponomarova, O. M., & Melnyk, I. S. (2012). Samoostinka ta її mistse u strukturi osobystosti bukhhaltera-audytora [Self-esteem and its place in the personality structure of the accountant-auditor]. Problemy ekonomiky – Problems of the economy. 1. 273–278 [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennya Poryadku zdiysnennya psykholohichnoho zabezpechennya sluzhbovoyi diyal'nosti v Derzhavniy sluzhbi spetsial'noho zv'yazku ta zakhystu informatsiyi Ukrayiny ta Pereliku psykholohichnykh protypokazan', nayavnist' yakykh unemozhlyvlyuye prokhodzhennya viys'kovoyi sluzhby za kontraktom (navchannya) v Derzhavniy sluzhbi spetsial'noho zv'yazku ta zakhystu informatsiyi Ukrayiny : nakaz Administratsiyi Derzhavnogo sluzhby spetsial'noho zv'yazku ta zakhystu informatsiyi Ukrayiny № 683,

02.11.2016 [On the approval of the Procedure for the implementation of psychological support for service activities.]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/TM055412> [in Ukrainian].

9. Rodgers, K. (2004). Stanovlennia osobystosti. Pohliad na psykhoterapiiu [On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy]. Kyiv: NIKA-Tsentr. 384 p. [in Ukrainian].

10. Romanchuk, O. (2022). Psykholohichna stiikist u chasy viiny: indyvidualnyi ta natsionalnyi vymir [Psychological resilience in times of war: individual and national dimension]. Instytut psykhiichnoho zdorovia UKU. Retrieved from: <https://surl.li/zuwnct> [in Ukrainian].

11. Seligman, M. E. P. (2018). Spravzhnie shchastia. Nova pozytyvna psykholohiia [Authentic happiness: New positive psychology](Trans. from English). Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia». 352 p. [in Ukrainian].

12. Tsvirinko, I. V. (2012). Psykholohichni aspekty rozvytku intelektu v profesiinii diialnosti bukhhaltera [Psychological aspects of intelligence development in the professional activity of an accountant]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy. 40. (1). 222–226 [in Ukrainian].

13. Shelestova, O. V., Kharenko, V. Ye., & Tsiura, O. V. (2025). Problema profdoboru kadriv do bukhhalters'koi diial'nosti [The problem of professional selection of personnel for accounting activities]. Naukovyi visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University. 1. Retrieved from: <https://www.pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/download/1335/1282> [in Ukrainian].

14. Shcho oznachaie poniattia «psykholohichna bezpeka» na robochomu misti? (2023). [What does the concept of «psychological safety mean in the «workplace?»/ Tsentralno-Zakhidne mizhrehionalne upravlinnia Derzhavnoi sluzhby z pytan pratsi. Kadrovik – Staff member. Retrieved from: <https://surl.li/uklstk> [in Ukrainian].

15. Yalda, L. A., & Buriak, V. K. (2013). Psykholohichni aspekty pidvyshchennia samoostinky fakhivtsiv obliku ta audytu [Psychological aspects of self-esteem improvement for accounting and auditing specialists]. In Bukhhalters'kyi oblik: problemy, teoriia, praktyka (pp. 150–165). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

16. Boyle, E. J., Schwarzbach, H. R., & Cooper, E. A. (2016). The importance of emotional intelligence traits for auditors. International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation. 12 (2). 151–166. Retrieved from: <https://ideas.repec.org/a/ids/ijaape/v12y2016i2p151-166.html> [in English].

17. Gray, A. K., Smith, L., & Jones, R. (2023). Differences in Emotional Intelligence between Auditors and Accounting Students: A Multidimensional Approach. Business, Economics and Social Sciences International Journal (BESLI). Retrieved from: <https://besli.org/index.php/besli/article/view/89> [in English].

18. Sackett, P. R., Zhang, C., Berry, C. M., & Lievens, F. (2022). Revisiting meta-analytic estimates of validity in personnel selection: Addressing systematic over-correction for restriction of range. Journal of Applied Psychology. 107 (11). P. 2040 [in English].

19. Schmidt, F. L., & Oh, I. S. (2023). Select on intelligence. Principles of Organizational Behavior: The Handbook of Evidence-Based Management. 3rd ed. P. 1–25 [in English].

20. Stein, S. J., & Book, H. E. (2011). The EQ Edge: Emotional Intelligence and Your Success. 3rd ed. Mississauga, Ontario: John Wiley & Sons Canada. 384 p. Retrieved from: <https://surl.li/wmulop> [in English].

21. Washburn, M. F. (2022). Emotion and Thought: A motor theory of their relations. In M. L. Reymert (Ed.), Feelings and emotions. The Wittenberg symposium (pp. 104–115). Worcester, MA: Clark University Press [in English].